

III. LONDÝNSKÝ EXIL A PŘÍPRAVA ATENTÁTU

USTANOVENÍ EXILOVÝCH ORGÁNŮ – ČESKOSLOVENŠTÍ VOJÁCI V ZAHRANIČÍ – CÍL: ANULACE TZV. MNICHOVSKÉ DOHODY – PLÁN ATENTÁTU – BENEŠ A MORAVEC – VÝCVIK PARAŠUTISTŮ U SOE – DVOUČLENNÁ SKUPINA ANTROPOID – SPECIÁLNÍ PŘÍPRAVA GABČÍKA A KUBIŠE – DLOUHÉ ČEKÁNÍ NA ODLET – SKUPINY SILVER A A SILVER B – PŘISTÁNÍ VŠECH TŘÍ SKUPIN V PROTEKTORÁTU

Rozhodnutí o provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se zrodilo Londýně v prostředí československého exilu. Domácí odboj se na přípravě akce podílel až v závěrečné fázi a pouze nepřímo: pomáhal vyslaným parašutistům. Technicky celý projekt zajišťovalo britské SOE (Oddělení zvláštních operací), které dodalo materiál, vycvičilo atentátníky a dopravilo je na území protektorátu.

Operace představovala zcela jednoznačně čin zviditelňující zahraniční odboj. Fyzická likvidace šéfa RSHA totiž nemohla nacistické Německo ani jeho válečné úsilí nijak významněji zasáhnout. Představitelé nejvyšších říšských úřadů, kromě Hitlera, neznamenal pro Spojence strategické cíle, které by stály za odstranění, protože jak ukázal i samotný atentát na Heydricha, byli velmi snadno nahraditelní. Přípravovaná akce tak od počátku sledovala pouze politické cíle ležící v rovině vztahů mezi československou exilovou vládou a vládami západních Spojenců (zejména britskou vládou). A dosáhla úspěchu: přispěla k plnému mezinárodnímu uznání Československa v předmnichovských

Churchill (vpravo) prochází před nastoupenou československou jednotkou ve Velké Británii.

hranicích v létě 1942. Završila tak několikaleté vytrvalé úsilí prezidenta Beneše a jeho spolupracovníků o obnovu předválečné republiky.

Československý exil se formoval a rozvíjel v letech 1938 až 1942 jen velmi pozvolna a potýkal se s celou řadou těžkých překážek. 30. září 1938 prezident Beneš akceptoval na mimořádném zasedání vlády podmínky Mnichovské dohody, 5. října abdikoval v souladu s ústavou a 22. října odešel do emigrace jako soukromá osoba. Přednášel pak nějaký čas na univerzitě v americkém Chicagu a držel se mimo politiku. Organizovat zahraniční odboj v té době totiž postrádalo jakýkoliv smysl: tzv. Mnichovskou dohodu přece spolupodepsaly vlády

Velké Británie a Francie a prozatím stále ještě existovalo i Česko-Slovensko jako samostatný stát. Avšak 15. března 1939 samo Německo porušilo základní ustanovení Mnichovské dohody tím, že obsadilo české vnitrozemí a zřídilo v něm protektorát. Beneš proti okupaci českých zemí okamžitě protestoval. Západní země vyhlášení protektorátu neuznaly. Bývalý prezident pochopil, že události se dávají do pohybu a vývoj směřuje k válce mezi západními zeměmi a nacistickým Německem. Ta jediná skýtala naději na obnovu Československa.

Ministr zahraničí v exilové vládě Jan Masaryk (syn prvního prezidenta T. G. Masaryka). Není známo, zda-li o připravovaném atentátu věděl předem. Zpopularizovalo ho především jeho rozhlasové vystupování na vlnách českého vysílání BBC. Posлуchače v protektorátu dokázal zaujmout svým srozumitelným lidovým jazykem a vřelým přístupem.

EXILOVÝ ČESKOSLOVENSKÝ PREZIDENT

Hlavní představitel československého zahraničního odboje za druhé světové války. Coby prezidenta ho uznával jak londýnský, tak moskevský (komunistický) exil a rovněž i domácí odboj. Patřil mezi protagonisty plánu atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

Druhý československý prezident se narodil 28. května 1884 v Kožlanech na Rakovnicku v rodině rolníka jako nejmladší z deseti dětí. V mládí se mu dostalo mimořádně kvalitního vzdělání. Studoval na filozofické fakultě v Praze, na pařížské Sorbonně, v Berlíně a nakonec ve francouzském Dijonu, kde získal titul doktora práv. Pak působil jako docent na pražské filozofické fakultě. Za první světové války se zapojil do odboje a odešel do emigrace. Stal se generálním tajemníkem Československé národní rady v Paříži. Pomáhal zakládat československé legie. „Bez Beneše bychom neměli republiku,“ prohlásil později první československý

prezident T. G. Masaryk. Vzdělaný kultivovaný diplomat, hovořící několika světovými jazyky, dokázal přesvědčit představitele velmocí, aby uznali vznikající československý stát. Také pro něj vyjednal příslušné hranice (zejména slovensko-maďarské). Po 28. říjnu 1918 zasedl v první československé vládě Karla Kramáře jako ministr zahraničí. V roce 1921 postoupil do funkce předsedy vlády. Rozhodl tehdy o prozápadní orientaci nového státu. Beneš patřil také mezi protagonisty založení Společnosti národů (předchůdkyně OSN). V roce 1935 se stal předsedou její Rady (nejvyššího výkonného orgánu).

T. G. Masaryk označil Beneše za svého nástupce. Ten převzal prezidentský úřad 18. prosince 1935. Republika se tehdy nacházela v nelehkém postavení. V sousedním Německu byl již třetím rokem u moci Adolf Hitler. Koncem 30. let Československo zůstávalo jedinou demokracií ve střední Evropě. Beneš se proto rozhodl zapojit do československo-francouzského obranného spolku proti nacistickému Německu také Sovětský svaz.

Nicméně pracně budovaný systém kolektivní bezpečnosti v kritickém okamžiku (v září 1938) selhal. Když nacistické Německo vystoupilo vůči Československu s územními požadavky, nikdo ze smluvně vázaných spojenců mu nepomohl. Francouzský ministerský předseda dokonce připojil svůj podpis pod Mnichovskou dohodu.

Pro prezidenta Beneše představoval Mnichov obrovskou politickou i morální ránu a stal se pro něho doživotním traumatem. Přestože v exilu se západními politiky opět těsně spolupracoval, jeho důvěra v záruky západních zemí již nebyla tak bezmezná jako v meziválečném období. Mnichovské události ho utvrdily v přesvědčení, že musí budovat pevné a trvalé spojenecké svazky také se Sovětským svazem.

V roce 1940 se postavil do čela zahraničního odboje jako exilový prezident. I komunisté ho uznali za vůdce národního odboje, avšak do československé vlády v Londýně nevstoupili. Krátce před koncem války podal exilový kabinet v Londýně demisi a v osvobozených Košicích vznikla nová československá vláda Národní fronty za významné účasti komunistů. Po volbách v roce 1946 se už Benešovi nedařilo účinně bránit nástupu komunistů k moci. 25. února 1948 přijal demisi pěti ministrů z demokratických stran a pověřil předsedu KSČ Klementa Gottwalda rekonstrukcí vlády. Tímto politickým krokem komunisté definitivně převzali politickou moc v Československu. V květnu téhož roku Beneš odmítl podepsat novou československou ústavu. 7. června 1948 podruhé abdikoval a 3. září zemřel opuštěný a zlomený v Sezimově Ústí.

Exilový prezident během návštěvy u československé brigády ve Velké Británii.

Prezidentova choť, Hana Benešová, mezi československými letci.

Avšak zakládat exilové vládní instituce bylo i nadále velmi předčasné: žádná ze západních vlád by je prozatím neuznala. Naopak britská, americká, a dokonce i sovětská vláda tehdy uznaly (byť s výhradami) nezávislé Slovensko vyhlášené 14. března 1939.

Teprve prudké zhoršení mezinárodní situace koncem srpna 1939 a následné vypuknutí světové války umožnily vznik prvních exilových institucí a založení československých jednotek v zahraničí. 1. září 1939 nacistické Německo napadlo Polsko. 3. září Velká Británie a Francie vyhlásily Německu válku. Boje v Polsku sice rychle skončily německým vítězstvím, avšak válečný stav na Rýně přetrvával. Schylovalo se k bitvě na Západě. Beneš se svými spolupracovníky začal uvažovat o sestavení exilové vlády. Nicméně ve Velké Británii i Francii se stále držely u moci vlády premiérů N. Chamberlaina a E. Daladiera, kteří spolupodepsali Mnichovskou dohodu a už z principu nechtěli Beneše podpořit. Místo exilové vlády proto 17. listopadu 1939 vznikl v Paříži pouze *Československý národní výbor*. Se sestavením oficiální vládní reprezentace musel exil počkat až do okamžiku, kdy ve spojeneckých zemích padnou vlády zkompromitované Mnichovem.

Nic však už tehdy nebránilo v utváření československých zahraničních jednotek, které výbor pomáhal spoluorganizovat a snažil se skrze ně získat autoritu před Spojenci. Jako první se v srpnu 1939 na území Polska zformovala *Česká a slovenská legie*, která čítala více než šest stovek dobrovolníků, v drtivé většině politických emigrantů. Do bojů o Polsko v září 1939 ale nezasáhla. Stáhla se na území Rumunska a SSSR. Část vojáků skončila uvězněna v sovětských internačních

SOE - SPECIAL OPERATIONS EXECUTIVE: ODDĚLENÍ ZVLÁŠTNÍCH OPERACÍ

Zvláštní britská vojenská služba, která vycvičila mimo jiné i 160 československých parašutistů pro akce v protektorátu. Vznikla 19. července 1940 z iniciativy W. Churchilla. Nepodléhala armádnímu velení, nýbrž ministru pro vedení hospodářské války Hughu Daltonovi. Nebyla tedy vázána žádnými armádními pravidly ani předpisy a mohla vést válku všemi prostředky. Churchill pověřil SOE, aby „podpálila Evropu“: měla připravovat atentáty, šířit dezinformace, provádět sabotáže a únosy, podporovat domácí hnutí odporu, poškozovat německé hospodářství (např. paděláním peněz). V čele SOE stál brigádní generál Colin McVean Gubbins. Zřejmě byl od počátku zasvěcen i do plánu atentátu na Heydricha.

táborech, většina se ale dostala do Francie nebo na Blízký východ. Právě tam českoslovenští emigranti vytvářeli další jednotky. Ve Francii se podařilo sestavit *1. československou divizi* (sloužilo v ní více než jedenáct tisíc krajanů). V květnu a červnu 1940 se jednotka podílela na obraně Francie. Po epochální francouzské porážce se téměř polovině československých vojáků podařilo přejít do Velké Británie, kde z nich byla sestavena *1. československá smíšená brigáda*. Na území Sýrie a Palestiny se tehdy zformoval také *11. pěší prapor*, který v roce 1940 bojoval na Blízkém východě proti francouzským jednotkám podléhajícím kolaborantské vichistické vládě. O rok později se dostal na severoafrické bojiště a byl nasazen přímo proti Němcům. V roce 1941 došel až do Tobruku. Významné bylo i samostatné vystoupení československých letců v roce 1940. Ti se nejprve spolupodíleli na obraně Francie (sestřelili nad ní asi 90 nepřátelských letadel) a poté se zapojili do slavné vzdušné bitvy o Británii. Na britské půdě vznikly tři samostatné československé stíhací perute a jedna bombardovací. Kromě toho Čechoslováci sloužili i přímo v britských perutích. Při výčtu zahraničního odboje nesmíme zapomenout na československé vojenské zpravodajství, které z Londýna řídil plukovník František Moravec. V prvních válečných letech předávalo britské straně mimořádně cenné informace nejen o situaci v protektorátu, ale i o německých vojenských záměrech a plánech. V letech 1940 a 1941 československý exil disponoval zřejmě nejlepší zpravodajskou službou ze všech okupovaných zemí a držel ve své působnosti několik klíčových agentů, včetně nejvýznamnějšího špióna té doby Paula

Thümmela (agenta A-54). Přestože pravděpodobně pracoval pro obě strany, poskytl československému vojenskému zpravodajství množství pravdivých a nesmírně důležitých informací, ze kterých čerpali i Britové.

Rozpoutaná válka přinesla už v první polovině roku 1940 politický pád „Mnichovanů“: v březnu podal demisi francouzský premiér Daladier, v květnu odstoupil i britský ministerský předseda Chamberlain. Vzápětí padla Francie. Velká Británie zůstala proti Německu osamocena. Sovětský svaz i Spojené státy prozatím stály mimo konflikt. Londýn si tehdy vážil každého spojence, byť exilového. Navíc premiérem země se stal hlasitý zastávce Československa už z období před Mnichovem: Winston Churchill. To vše signalizovalo změnu i pro československou reprezentaci. Ta začala urychleně pracovat na vytvoření exilové státní reprezentace. Už 9. července 1940 byla v Londýně ustanovena československá exilová vláda vedená Janem Šrámkem (v jejím čele zůstal až do dubna 1945, kdy vláda podala předem dohodnutou demisi a nahradila ji tzv. košická vláda Národní fronty za významné spoluúčasti komunistů). Britská vláda československou státní reprezentaci v červenci 1940 uznala a navázala s ní diplomatické vztahy (nevyjádřila se však k otázce státních hranic, Mnichovská dohoda i nadále britský kabinet zavazovala). Edvard Beneš tehdy přijal funkci exilového prezidenta: svou abdikaci z 5. října 1938 označil za neplatnou, protože byla vynucena Mnichovskou dohodou (právně tak prezidentem nikdy nepřestal být). Vedle exilové vlády a postu prezidenta vznikl také jakýsi exilový parlament: *Státní rada*. Prezident Beneš vykonával svůj zákonodárný mandát prostřednictvím *ústavních dekretů*, které v letech 1940 až 1945 nahrazovaly

9. ČERVENEC 1940

Prezident Beneš přichází na inspekci k československé jednotce ve Velké Británii. Vpravo od něj je Jan Masaryk.

Sídlo československé
exilové reprezentace
v Aston Abbots
v Aylesbury. V této
budově se možná zrodil
i plán na likvidaci
Reinharda Heydricha.

zákony. Byly jimi ustanoveny i instituce prozatímního státního zřízení Československé republiky.

Prezident Beneš a Šrámková exilová vláda zaměřili v následujících dvou letech (1941–1942) veškeré své úsilí na mezinárodní uznání Československé republiky v předmnichovských hranicích. Významně jim pomohl 22. června 1941, kdy se formálně „nezávislé“ Slovensko (ve skutečnosti vázané tzv. *Ochrannou smlouvou* z 23. března 1939 na nacistické

Německo) připojilo k německému útoku na Sovětský svaz a dostalo se do válečného stavu i s Velkou Británií. Exilová vláda tehdy zůstala před britskou vládou jedinou představitelkou Československa. Avšak znovuobnovení republiky v předválečných hranicích nebylo ani za této nové situace zdaleka jisté. Teprve až provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942 a zejména následné represe (vlna poprav a vypálení Lidic 10. června) postavily československou otázku do středu světové pozornosti a přiměly západní mocnosti k zaujmutí jasného postoje. 18. července 1942 britská vláda konečně uznala neplatnost Mnichovské dohody a 5. srpna o tom prostřednictvím nóty vyrozuměla československou exilovou

NÁHODNÁ SHODA JMEN:

Moravec chtěl zabít Moravce
Heidrich pomáhal zabít Heydricha

František Moravec

šéf československé rozvědky v Londýně

Emanuel Moravec

protektorátní ministr školství a osvěty

Arnošt Heidrich

přední odbojář, podílel se na přípravě atentátu

Reinhard Heydrich

zastupující říšský protektor

Alois Frank

významný československý zpravodajec

K. H. Frank

státní tajemník na úřadu říšského protektora

18. ČERVENEC 1942

vládu. Představitelé francouzského exilu se k anulaci (prohlášení neplatnosti od samého počátku) Mnichovské dohody připojili 29. září.

Proč se západní vlády tak dlouho bránily odvolání svého podpisu pod mnichovským dokumentem?

Anulace představovala mimořádně významný zásah do právního řádu obou zemí i mezinárodního práva a mohla dominovým efektem zpochybnit i jiná rozhodnutí v mezinárodních otázkách dotyčných vlád učiněná v minulosti. Navíc se tak Velká Británie a Francie vystavovaly případné poválečné spolupovědnosti za důsledky Mnichovské dohody (jejich podpis pod dokumentem měl totiž stejnou váhu jako podpis Německa a Itálie).

Z výkladu složité pozice československého exilu v letech 1938 až 1942 je zřejmé, proč prezident Beneš a ostatní exiloví představitelé propadali v polovině roku 1941 nervozitě. Mezinárodní okolnosti už nemohly být lepší: „Mnichované“ Daladier s Chamberlainem dávno zmizeli z francouzské a britské politiky, Sovětský svaz byl ve válce s Německem a „nezávislé“ Slovensko se zcela zdiskreditovalo. Přesto anulace Mnichovské dohody ze strany západních zemí stále nepřicházela na pořad dne. Britové tehdy věnovali Československu zřetelně menší pozornost než jiným okupovaným zemím. Jejich postoj byl ale zcela pochopitelný: západoevropské země nacházející se na pobřeží Atlantiku (Francie, Belgie, Nizozemsko, Dánsko a Norsko) je logicky zajímaly mnohem více než okupované státy ležící na východ od Německa. Další britští spojenci z řad okupovaných zemí, Polsko a Jugoslávie, zase oproti Československu vynikali výrazně větší odbojovou činností. Československo se v létě 1941 ocitlo na samém okraji britského i světového zájmu.

Ze smíšené brigády ve Velké Británii se později zformovala 1. československá samostatná obrněná brigáda, která se pod velením generála Aloise Lišky dostala v srpnu 1944 do severní Francie. Tam převzala obklíčení německé posádky v přístavním městě Dunkerque nedaleko belgických hranic. Německá posádka se jí vzdala až na samém konci války, 9. května 1945.

